

Studenters upplevelser och tankar kring kränkande behandling

Elin Lundsten, Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs
universitet

Rapport till Sahlgrenska akademins likabehandlingskommitté,
Göteborgs universitet

24 mars 2009

Studenters upplevelser och tankar kring kränkande behandling

I Sahlgrenska akademins måldokument 2008-2010 *Sahlgrenska akademien – en målmedveten hälsovetenskaplig fakultet* fastslås att vid Sahlgrenska akademien ”ska nolltolerans gälla avseende kränkande särbehandling, trakasserier och diskriminering av såväl anställda som studenter”. Det nämns också att ”ingen av akademins anställda och studenter ska vid mätning uppleva sig kränkta, trakasserade eller diskriminerade”. Studentbarometern för 2007 visade att tre procent av studenterna vid Sahlgrenska akademien hade känt sig kränkta, trakasserade eller diskriminerade under studier eller praktik.

Under höstterminen 2008 och början av vårterminen 2009 har jag intervjuat tio studenter vid Sahlgrenska akademien rörande upplevelser av och tankar kring kränkningar, särbehandling, och trakasserier. Syftet med rapporten som utgår ifrån intervjustudien är att öka förståelsen kring vad kränkningar innebär för studenter vid Sahlgrenska akademien.

Ett avsnitt av rapporten återger studenters berättelser om händelser och bemötanden under studier och praktik. Därefter följer avsnitt som behandlar teman utifrån alla intervjuerna. Först redogör jag för hur jag fick kontakt med studenter för intervjuer.

Studenterna som intervjuades

I intervjustudien ingår tio studenter, varav sju är kvinnor och tre är män. Studenterna skiljer sig åt i ålder och flera har erfarenheter från andra utbildningar och lärosäten, liksom arbetslivserfarenhet. De studerar inom det medicinska respektive det vårdvetenskapliga området och de befinner sig i olika faser i sina utbildningar. Åtta intervjuer spelades in och materialet transkriberades. Längden på dessa intervjuer varierade något. De kortaste intervjuerna var 40 minuter och de längsta omkring 95 minuter. I en av de längre intervjuerna deltog två studenter samtidigt. Utöver detta intervjuade jag en student på telefon under 45 minuter. I den del av rapporten där jag refererar särskilda händelser som studenter berättar om, benämner jag studenterna med bokstäver: ”Student A” osv. Dessa bokstäver är *inte* relaterade till studenters namn. Vid citat från intervjuer betecknar däremot ”E” mig själv.

Information om studien anslogs i två omgångar under hösten. I oktober sattes affischer upp på anslagstavlor på Sahlgrenska akademien och annonser publicerades i kårtidningarna. I slutet av november skickades ett e-mail till alla studenter vid SA och på de program där studenterna använder Kursportalen, publicerades en annons på ”kursanslagstavlan”. Texten i e-målet/annonsen från november skiljer sig något från den första affischen/annonsen. (Se bilagor.) I den första versionen uppmanas studenter som just känt sig kränkta, trakasserade eller diskriminerade att kontakta mig. I den andra versionen söker jag studenter som är intresserade av att delta i en intervjustudie om kränkande behandling. Det blev möjligtvis tydligare att jag vände mig till fler studenter än de som angivit sig kränkta, trakasserade eller diskriminerade i undersökningar om studenters arbetsmiljö. Responsen efter spridandet av den andra annonsen var större än efter den första. Studenter har berättat om handlingar som de på något sätt uppfattar som orättvisa eller kränkande gentemot dem. Just hur man ska benämna vad de har varit med om är en fråga vi talat om i intervjuer. Två studenter som deltog talade inte om egna upplevelser utan främst om sina funderingar kring likabehandlingsfrågor och allmänt om problematiken kring kränkande behandling, trakasserier och diskriminering.

Studenters upplevelser

I detta avsnitt kommer jag att återge sju berättelser om händelser och bemötanden under studier och praktik. Sex av dem gäller lärares kommentarer och uttalanden och en gäller en students kränkning av en annan student. Studenterna använder olika termer för att beskriva vad de blivit utsatta för. Som sagt, just hur man ska definiera upplevelserna var en fråga vi talade om. Detta kan naturligtvis bidra med ökad förståelse kring vilka händelser och företeelser som studenter anger som kränkningar, diskriminering och trakasserier i undersökningar. Men det mest centrala här är att studenter berättar om upplevelser som de uppfattar som relaterade på något sätt till kränkningar och diskriminering och som de menar är fel eller orättvisa. De berättar om erfarenheter som de vill att andra studenter inte ska behöva ha på Sahlgrenska akademien under studier eller praktik. Det är värt att notera att jag i rubriksättningarna nedan använder egna benämningar på vad studenterna varit med om.

Förolämpningar och angrepp från lärare

Student A berättar om ett bemötande från en lärare som gjort henne arg. Hon tycker ”kränkning” är en alltför hård benämning av lärarens uttalande, men om hon hade fått frågan i ett frågeformulär där det efterfrågades om hon någon gång upplevt sig kränkt, så hade hon velat indikera att hon varit med om att en lärare betett sig på ett oacceptabelt sätt.

Uttalandet från läraren gjordes i samband med respons till studenterna på en muntlig tenta. Läraren uttalande sig om studenters bakgrund på ett sätt som förmedlade att hon hade låga förväntningar på vissa studenter. Genom exemplen hon tog, närmast förlöjligade hon vissa livserfarenheter. Student A och andra utpekades som avvikande när det gäller bakgrund, men gavs samtidigt beröm för sina prestationer. Student A säger: ”Jag fick det som beröm då, att jag hade anpassat mig så väl till det akademiska tänket *trots* att jag har en annan bakgrund.”

I intervjun talade vi alltså om definitioner av denna typ av handlingar:

A: Jag kan känna att kränkning är ett rätt starkt begrepp. Jag vill inte riktigt in där och ta det. Och trakasserier är det ju inte för då skulle hon ju vara på mig mer. Hoppa på en person återkommande. Det är jättesvårt att definiera det. Men det *störde* mig kan jag ju säga.

E: Ja, för det handlar nånting om...?

A: En ignorans nästan alltså... mot...eller lite översitteri.

E: Ja, precis. Kan du säga igen vad exakt...? Jag förstår ju att det var väldigt störande... översitteri...? Hon satte sig över dig då? Kan du säga på vilket sätt hon gör det?

A: Det är nästan lite mobbingfasoner, skulle jag väl kunna säga.

Student A förmedlar att lärarens handlande är fel och att det är oacceptabelt att en lärare talar på det sättet. ”Mobbingfasoner” och ”översitteri” handlar naturligtvis om att läraren inte respekterar studenterna. Student A beskriver också i intervjun hur man inte omedelbart vet om eller hur man ska bemöta denna typ av uttalande. I en undersökning om studenters arbetsmiljö hade alltså Student A velat markera att hon blivit utsatt för ett olämpligt bemötande från en lärare, även om det inte är helt självklart vad det ska kallas.

Ett annat exempel på uttalanden som överrumplar är det som Student B berättar om. Hon säger att hon för det mesta bemöts med respekt av lärarna. Men det finns alltså tillfällen då det inte är så. Detta är något som hon har tänkt mycket på under senare tid, efter den händelse som hon berättar om i intervjun. Händelsen kretsar kring uttalanden som en lärare gjort under en lektion och som Student B uppfattade som förolämpande mot kvinnor. Uttalandet gjorde henne både arg och ledsen. I Student B:s beskrivning framgår det att uttalandet förlöjligade kvinnor allmänt, men också att hon själv kände sig utsatt under lektionen.

Student C berättar om uttalande som framstår som ett angrepp mot honom. När han bad om hjälp från en lärare svarade hon med ett mycket grovt uttalande som förmedlade att hon inte tyckte att han borde vara på utbildningen. Student C har också bevittnat hur läraren skrek och skällde på en annan student som gjorde ett misstag. Båda Student C och den andra studenten har funktionshinder och student C uppfattar lärarens angrepp mot dem som kopplade till det. Efter angreppet från läraren berättade Student C om detta för studievägledaren. Studievägledaren lyssnade men svarade att hon inte kunde gå vidare med ärendet eftersom hon inte ville ha en konflikt med läraren.

Att bli ignorerad

Det fall jag återger här handlar inte om några uttalanden men i stället om att inte bli sedd. Student D berättar om ett särskilt bemötandet från en lärare. Student D och hennes studiekamrat har båda haft kontakt med en lärare men blir bemötta på helt olika sätt. Student D känner att läraren ignorerar henne och hon funderar mycket på vad detta beror på. Denna typ av bemötande avviker från det hon är van vid och det hon förväntar sig på universitetet. Att plötsligt bli ignorerad och märka att det inte gäller hennes studiekamrat har gjort henne osäker och hon funderar på om hon kan ha gjort något fel. Samtidigt känner hon sig säker på att hon inte kan ha gjort något som skulle vara skäl för att inte visa henne samma intresse som andra studenter. Den oro Student D känner påverkar till en del hennes studier. Funderingar hon haft gäller om det finns risk att hon inte kommer att bli rättvist bedömd. Vi talade om vad hon skulle göra åt ovissheten kring relationen till läraren.

D: Det känns bara väldigt konstigt att vara i den här situationen överhuvudtaget. Jag förstår inte det, men jag vill gärna reda ut det så att det kan kännas bra, att det inte är nåt. Sen känns det konstigt att gå till en lärare som ändå är... alltså jag har respekt för mina lärare och förväntar mig att dom respekterar mig också. Konflikter är ju inte nåt som man råkar ut för så ofta. Så när det dyker upp en sån här sak så känns det väldigt konstigt att gå till sin lärare och säga att "Jag tycker du behandlar mig lite orättvist".

Något är alltså fel, och Student D kan inte släppa tankar kring vad som är grunden till lärarens beteende eller vilka konsekvenserna kan bli för hennes betyg. Hon vill ta reda på vad problemet handlar om och tycker att hon har rätt till det. Men samtidigt är det svårt för henne att ställa frågan till läraren om detta.

Jag frågade Student D hur hon definierade lärarens handlande.

D: Ja, det har jag försökt att göra då för mig själv. Alltså diskriminering är ett ganska grovt ord, men olikabehandling? Finns det ens ett sånt ord? Jag känner mig orättvist behandlad, eftersom jag märker skillnaden då med min kompis då.

Här är det alltså fråga om bemötande från lärare som skapar oro och som studenten upplever som orättvist, men som studenten inte ser som ett angrepp eller en kränkning.

Rasistiska uttalanden

I det fall som jag refererar här har enligt studenten åtgärder vidtagits, och han är nöjd med dessa. Student F berättar om händelser under en veckas praktik. Under presentationen av verksamheten första dagen gjorde handledaren flera uttalanden som handlade om skillnader mellan "svenskar" och "utlänningar" / "invandrare", där han kopplade bedrägeri och kriminalitet till "utlänningar" och hederlighet till "svenskar". Vissa sjukdomar kopplade han också till vad han kallade "massinvandringen till Sverige". Ingen av de andra handledarna som var närvarande avbröt dessa resonemang vid detta tillfälle. Senare under praktikveckan hävdade handledaren att ett vetenskapligt faktum är att "svarta har skörare gener än vita". I samband med detta sa han att han inte var "Sverigedemokrat eller nynazist". Student F berättar att han och den andra studenten som var närvarande blev förstummade. Handledaren talade också på ett sätt som gjorde att det inte var

möjligt att bemöta vad han sa. Student F beskriver hur det handledaren sa gjorde att han kände sig hotad.

Vid utvärderingen praktikveckans sista dag sa Student F till de övriga på mötet att han känt sig nedtryckt hela veckan och att det var på grund av handledarens uttalanden. Student F berättade på mötet att han upplevt att handledaren i ovidkommande sammanhang talat om kulturer och kulturkrockar och försökt göra skillnad mellan svenskar och invandrare. Handledarens respons var att han hade fått i uppdrag att upplysa dem om vad som gäller i verksamheten för att inte kulturkrockar ska uppstå, och han förde ett resonemang om att han behövde uppfostra studenter i ”förebyggande syfte”. De andra två handledarna som var där ifrågasatte detta. Handledaren fortsatte att försvara sina uttalanden tills de andra två handledarna avbröt diskussionen.

Efter utvärderingsmötet kontaktade Student F de kursansvariga och berättade vad som hänt, och vid ett möte med dem gav de honom fullt stöd och sa att de direktiv handledaren talade om inte hade något med universitet att göra. Student F berättar att han upplevde att de kursansvariga visste hur de skulle göra för att åtgärda problemen. Samtidigt undrar han varför denne person kunnat få vara handledare under lång tid även om incidenten med Student F inte var den första som studenter hade lämnat in klagomål om.

I intervjun resonerar Student F också om hur lätt det skulle vara att tänka: ”Jag är bara här en vecka på praktik, jag kommer aldrig mer att träffa honom, så varför ska jag ha problem med det här?” Utifrån vad Student F berättar så växte säkerheten om vad han skulle göra fram under veckan. Eftersom det för honom var så uppenbart att handledarens beteende var oacceptabelt, rådde det för honom i slutändan inte någon tvekan om att han skulle gå till kursledningen med detta ärende.

E: Hur skulle du definiera det du varit med om? Vi har talat om trakasserier och hot... Hur skulle du liksom ... Är det det du...?

F: Problemet är att jag inte pratat så mycket med honom, så jag känner inte honom, och det är svårt att urskilja vad han har för förutfattade meningar och vad han tycker och vad han ser och vad han säger för att det är just jag som sitter där. Så det kanske är nån inövad diskurs som han har och som han framför till alla som ser konstiga ut och inte bara för att det var just jag som satt där. Men det var uppenbarligen särbehandling för han sa själv det liksom. Han sa

ju det. ”Just för att det är ni som sitter där så måste jag behandla er på ett annat sätt. Uppfostra er och upplysa er” och så där. När jag sa ”jag är vuxen, du behöver inte uppfostra mig”, då sa han ”nej, men det är inte så, jag måste uppfostra er ändå liksom för du vet inte vad som gäller här.”

Det finns flera vittnen till vad handledaren sagt och han erkände dessutom att han hade några studenter i åtanke när han gjorde sina uttalanden. Det har inte förekommit några tvivel hos kursansvariga att handledaren begått ett mycket grovt övertramp.

Student F sätter samtidigt handledarens uttalande i ett sammanhang bland andra uttalanden från lärare. Student F berättar att stereotypa bilder av ”män och kvinnor” och om ”kulturer” används som illustrationer i olika sammanhang under föreläsningar. Han menar att det är ganska vanligt att föreläsare uttrycker sig slarvigt och okunnigt om frågor som berör kön och etnicitet.

F: En sak är att man känner att en person inte vet hur den ska uttrycka sig. Men det som jag råkade ut för med honom, det var lite mer direkt. I och med att han sa så där och det var vi som satt där. Det hade en annan dimension.

Student F är alltså kritisk till uttalanden hos fler lärare och menar att detta språkbruk är institutionaliserat. Men det han var med om under praktikveckan var i en annan form och ett mycket allvarligare övertramp, menar han. Det var riktat till de bland studenterna som handledaren identifierade som ”utlänningar” och det var lärarens avsikt att peka ut dem.

Ovälkomna kommentarer på praktik

Student G berättar om situationer hon varit i som läkarstudent på praktik. Det handlar om att manliga läkare ställer personliga frågor, ger komplimanger om hennes utseende och säger saker som betonar det faktum att hon är en ung kvinna. Detta har skett medan de är mitt uppe i arbetet och det har varit i situationer i enrum, i en grupp med annan personal, liksom inför patienter. Student G säger att hon flera gånger från andra kvinnliga läkarstudenter hört att de har varit med om samma bemötande under praktik. Student G:s intryck är alltså att detta är vanligt förekommande och en del i en jargong gentemot kvinnliga läkarstudenter.

Student G talar om den brist på respekt hon upplever när hon under arbetet får de kommentarerna hon beskriver.

G: Och då har man fått känslan några gånger att man blir annorlunda behandlad än man tänker att till exempel ens pappa skulle bli. Man får inte samma respekt känner jag då. Det är många som är jättebra också, självklart, men att man inte får... Det är skillnad på att man har haft nån som varit superbra och behandlat en som det spelar ingen roll om man varit en gubbe, men sen om det blir så här, då blir det så tydlig skillnad också. Man kanske känner själv "varför får dom inte respekt för mig?" Så har jag tänkt några gånger faktiskt. "Varför får inte jag respekt? Är det nåt man själv skulle... Är det nåt man utstrålar?" Eller hur kan nån tycka att den ska säga så? Det känns som att den inte har riktigt respekt för en, tycker jag.

Student G berättar att även om denna typ av kommentarer inte är unika för situationen hon upplevt under praktik, har hon inte haft någon bra beredskap för att hantera dessa kommentarer. Hon talar om att hon är osäker på när man bör markera att någon gått över gränsen och sagt något olämpligt. Student G resonerar kring att hon behöver mer kunskap om vad som allmänt anses som acceptabelt eller vilka regler som gäller under praktik, men hon funderar också på att gränsen ändå måste dras där hon själv känner är rimligt. Men det kan naturligtvis hursomhelst vara svårt att som student hitta rätt form för att markera sitt motstånd mot jargongen. Ska man svara tillbaka direkt under arbetet inför patienter eller ska man ta upp frågan vid ett senare tillfälle? Man kan fundera kring just detta att kommentarerna yttras just under arbetets gång, när studenten är upptagen med att göra sina uppgifter. Student G beskriver hur man i situationen under praktik då man koncentrerar sig på arbetet inte är förberedd på att bemöta kommentarer som inte berör arbetet. Det kan till och med vara så att man reagerar på ett sätt som man absolut inte vill. Man skrattar till lite även om det alls inte är den respons man vill ge. En annan svårighet som Student G beskriver är den beroendeställning som studenten befinner sig i, i relation till läkarna: "I stunden känner man att man är beroende av nån som ska säga om man var okej eller bra eller... man är liksom i en beroendesituation absolut."

Vi talade om hur det skulle vara möjligt att markera tydligt att man under arbetet inte accepterar kommentarer om ens person eller utseende.

E: Man kan möta ganska mycket motstånd då om man inte spelar med...eller tänker jag mig att det kan vara svårt. Om det är så utbrett liksom...?

G: Ja, det kan jag verkligen tänka mig. Det förväntas kanske att nån ska bli lite nervös eller lite känslig eller ändå tycka att det är lite kul, att det är flörtig stämning liksom. Jag tror det eftersträvas *absolut* i dom här situationerna. Vissa kanske tycker att man skulle känna sig tråkig eller som värsta...att det inte skulle ge nån god stämning. Man förstår ju vad man väntas ge för svar. Det gör man ju.

E: Javisst. Rådna lite och så.

G: Om man sa ifrån så vet jag inte hur det skulle... Det skulle ju säkert inte leda till nåt positivt just då, tror jag inte...Eller överlag skulle det säkert leda till nåt positivt men inte just i den situationen. Det kan jag inte tänka mig.

E: Då ligger ansvaret på dig då som säger ifrån...?

G: Javisst.

E: Då blir det du som får ta det liksom.

G: Och säga ifrån, det beror på hur ofta man brukar gör det. Men just i det här sammanhanget så är man ju i en speciell situation... Man vill gärna vara smidig och så där. Det kan nog bli lite tufft tror jag, men jag vet inte om det är så.

Student G:s resonemang visar här att även om man bestämt sig själv för vad som är rätt och fel, så är man som student i en situation med särskilda förväntningar på ens beteende och man vet inte vilka konsekvenser ens motstånd mot jargongen får.

Även i intervjun med Student G frågade jag om hur hon skulle definiera den typ av kommentarer hon fått.

E: Så du känner att det ändå finns ett behov av ha nån benämning på dom här grejerna. Det du har varit med om är ju inte riktigt rätt. Man måste ha nåt namn på det kanske...?

G: Ja, absolut.

E: Vad ska man kalla det?

G: För det första är det oproffsig förhållningssätt, men det känns som att det är nästan... Det är ändå att man är ett visst kön. Jag vet inte.

E: Kränkning, du tycker också att det låter lite för grovt för det här?

G: Trakasserier låter allvarligare än kränkning. Kränkning är ju vad man uppfattar det. Men samtidigt kan man ju uppfatta saker olika. Det kan vara känsligt. Men betar man sig korrekt så borde ju inte någon känna sig kränkt. I alla fall då att man pratar om det. Att man tänker att man måste vara väldigt försiktig i vissa roller, för det kan så lätt uppfattas på olika sätt av folk liksom. Att om man pratar om det då och då i alla fall ute på klinikerna så kanske... Jag tror att många då kanske skulle tänka till. "Det var inte alls så menat." Då tror jag att man håller sig verkligen... Har man pratat om det, så tänker jag att man... Fast jag vet inte.

Här pekar Student G på ansvaret som handledarna har. Hon tycks efterfråga mer reflektion kring handledarrollen och det ansvar som följer med den.

Hot och kränkningar från studiekamrat

En kvinnlig student berättar om hur hon upplevt sig mycket kränkt och hotad av en manlig student. Till en början sökte den manlige studenten kontakt med Student H och tog initiativ till att umgås med henne. Student H upplevde honom som påträngande. Hon talade tydligt om att hon inte var intresserad av honom. Hon ville inte träffa denne person själv och undvek sådana situationer, men vid några tillfällen var hon ensam med honom. Student H berättar att den manlige studenten tafsade och också begått flera andra mycket påträngande fysiska handlingar. De blev grövre efter hand. Vid dessa tillfällen var ingen annan närvarande. Efter det grövsta ofredandet mår Student H mycket dåligt och är mycket rädd. Händelserna har haft stor negativ påverkan på hur hon har mått både på fritiden och under dagarna på SA. Hon går med ständig oro och har svårt att sova. Hon tycker det är orimligt att hon ska vara rädd och känna sig hotad på det som hon anser vara hennes arbetsplats.

Till en början fick Student H hjälp av ansvarig personal på institutionen och hon fick uppfattningen att något skulle göras för att förflytta studenten som ofredat henne, men efter hand har hon upplevt att ansvariga har varit osäkra på hur de ska behandla ärendet. Student H beskriver det som att de ansvariga på institutionen ”inte vågar röra i det” och att de ”sopar problemet under mattan”. Student H ser ett problem i att studenten som ofredat henne måste erkänna handlingarna. Hon beskriver detta som ”ett slag i ansiktet” på henne.

Efter att den manlige studenten har utfrågats om händelserna har han utsatt Student H för hot. Student H har inte velat byta utbildning, men i och med den långa och svåra processen och bristen på stöd som hon efter hand upplevt, har hon funderat på att hoppa av utbildningen.

Vad gör studenterna själva och vilken hjälp får de?

Utifrån vad studenter berättar i intervjuerna ser man att flera tar egna initiativ till att kontakta kursansvariga. De säger att de gör detta, eftersom det verkar vara det mest uppenbara sättet att handla. I ett fall som en student beskrivit har flera studenter haft samma upplevelser och de har då tillsammans talat igenom problemet och bestämt hur de ska gå vidare.

Kännedom om vilka de formella vägarna är när det gäller att anmäla kränkningar och diskriminering varierar bland det studenter jag intervjuat. Två studenter som är i början av sin utbildning berättar att de fått information om vart man kan vända sig. Ingen av de studenter som har varit i särskilt behov av information har sett den som finns på GU:s hemsida. Flera studenter talar om att de vill ha mer information om formella definitioner av kränkande behandling, diskriminering och trakasserier. Några efterfrågar också mer diskussion om hur bra relationer med kollegor/ studiekamrater ska vara.

Två studenter tror att kränkande behandling är mer utbrett än vad kursvärderingar och Studentbarometern visar. De menar att dels har många vant sig vid att bli bemötta på ett visst sätt som berör dem illa, dels saknar de kunskap om vad kränkningar är. De två studenterna menar också att det finns en rädsla för att anmäla kränkningar och trakasserier.

Av de sex studenter i intervjustudien som varit utsatta för någon typ av kränkande behandling eller angrepp och som berättat för kursansvarig, studierektor eller prefekt, har alla fått gehör, utom en. Som jag nämnde tidigare blev en student mött med svaret att den ansvariga inte ville ha en konflikt med läraren. De övriga studenterna uttrycker i några fall att de direkt fått

starkt stöd. Men samtidigt – en student poängterar att hon hade förväntat sig att mer skulle ha hänt efter hennes uppmärksammande av förolämpande uttalanden mot studenter. Hon vill inte själv gå vidare i ärendet, och vill inte orsaka att läraren förlorar jobbet, utan hade i stället önskat att det skedde en förbättring i relationerna bland lärare och studenter. Hon ser sin reaktion som en möjlig utgångspunkt för de ansvariga på utbildningen att uppmärksamma vad som brister i relationerna bland lärare och studenter. Hon säger: ”Det ska inte vara upp till oss att göra det till en stor grej, för vi är utsatta” och vidare att ”Jag vill inte vara den som är lättstött och som tar åt sig så att lärarna kommer ihåg mig så där.” Det framkommer här att studenter inte ser det som möjligt att de kan förbli anonyma om de lämnar klagomål på lärare som begår fel. Likaså frågar sig en annan student, som jag nämnde tidigare, varför handledaren som tidigare betett sig felaktigt mot studenter fortfarande var kvar och återigen hade tillfälle att göra övertramp. En student betonar att även om hon till en början fick stöd, så har hon sedan bevittnat hur de ansvariga för hennes fall inte alls vet hur de ska hantera situationen.

Nolltolerans som ideal

En fråga jag ställde i intervjuerna har handlat om idén om nolltolerans. Jag sade att det fastslås i ett av Sahlgrenska akademins dokument att nolltolerans gäller avseende kränkande särbehandling, trakasserier och diskriminering på Sahlgrenska akademien. Jag frågade studenterna vad de har för tankar kring detta. Studenterna förhåller sig på olika sätt till idén om nolltolerans. Nedan följer fem citat från fem olika intervjuer.

1. Det låter ju jättebra, att man inte accepterar nånting. Det är ju ett jättebra mål liksom. Som all annan nolltolerans verkar det... man ska sikta dit, sen blir det så svårt att uppnå, liksom.
2. Jag tycker det är bra om man har det som ideal. Om man kommer dit...? Det är en svår väg liksom. Det är så många faktorer, både dom som tar hand om studenter och hur studenterna upplever det. Mänsklig interaktion är alltid så svår att definiera. Men jag tycker det är bra. Som mål att eftersträva.
3. Det är ju bra, men vad innebär det i praktiken? Vad gör dom när dom kommer på nolltolerans? Ska läraren gå då? Hur grovt är det? Vad menar dom? Vad är kränkande och

vad är kränkande nog och vad blir följderna undrar jag då? Det är det första jag tänker. Men att det är nolltolerans låter ju väldigt bra. Då låter det ju som att ”det accepterar vi inte”. Men vad menar dom och vad händer?

4. Nolltolerans är ett värdelöst ord för nånting som alla vet aldrig kommer att sluta inträffa. [...]Att säga det råder ”nolltolerans” hjälper inte. Det är handlingarna som gör något.

En ställer sig frågande till idealet om nolltolerans mot kränkande behandling när det är uppenbart att det finns föreläsare som under upprepade tillfällen betar sig på ett nedlåtande sätt gentemot studenter. Hon säger:

5. När jag hörde det ”nolltolerans” – ”vilken nolltolerans pratar hon om?” Det finns även de föreläsare som är väldigt otrevliga som har fått folk att börja gråta och såhär. ”Vi har ingen annan. Han får vara kvar.” Det är accepterat med väldigt mycket. Och på ett sätt vet jag inte om de kan göra nåt åt saken, egentligen. Det kanske inte finns andra?

Medan studenterna i de två första citaten uppfattar Sahlgrenska akademins deklARATION om nolltolerans som en indikation på att man har, eller vill ha, ett aktivt arbete mot kränkande behandling, trakasserier och diskriminering, menar studenten i citat 4 att det bara är verkningslösa ord som kan vara helt utan koppling till hur personer verkligen handlar och betar sig. I citat 3 pekar studenten, som i och för sig efterfrågar mycket mer tydlighet gällande vad studenter kan förvänta sig, på att ”nolltolerans” kan förstås som att man inte accepterar kränkningar. Studenten i citat 5 menar att det är uppenbart att det inte alls råder nolltolerans, utan att tvärtom mycket accepteras.

Hur studenter görs annorlunda

I studenters resonemang kring relationer bland studenter och till lärare finns också berättelser om att bli gjord till någon som är annorlunda och som inte riktigt hör hemma på Sahlgrenska akademien. Det första exemplet i detta avsnitt handlar om hur en student känner att hennes existensberättigande på utbildningen ifrågasatts på grund av ålder, av en lärare. Studenten säger:

[Jag] kan tycka att har man valt att börja studera efter man är tjugo och efter man har skaffat familj och så, så är det ett ganska stort kliv att göra det och då är det *inte bara att* utan det är ett stort steg och det är ett stort beslut och att då bli kritiserad för att man inte gjort det tidigare eller att det är ett konstigt beslut eller så, ja det kändes som ett påhopp. Att ”vad då, skulle jag inte jag klara av det här?” Det får ju en att bli lite fundersam. Samtidigt som man kan få lite så där ”jag ska min själ visa dom”. Men jag blev väldigt sänkt av just den känslan först av att ”vad då, det kanske inte är nån bra idé det här ändå”.

Studenten i exemplet ovan trivs mycket bra på sin utbildning och är motiverad för studierna. Hon förmedlar att hon i slutändan vet att det är rätt för henne att gå utbildningen. Men kommentarer som ifrågasätter varför man börjar en utbildning på Sahlgrenska akademien efter några år med annat arbete, känns ändå som påhopp mot henne och hennes val.

I en intervju berättar en student om speciella frågor hon får. Det kan vara följande: ”Får du ha pojkvänner? Blir inte du mördad då?” En annan student säger:

Man får höra kommentarer då och då... Man känner att man är invandrare när folk i klassen... Det har hänt att folk i klassen frågat: ”Har du många syskon eller?” Folk verkligen ifrågasätter vissa saker.[...] Många såna småkommentarer gör att man känner sig som: ”Jag är verkligen invandrare i den här klassen”.

Den typ av frågor och kommentarer som beskrivs här gör att vissa studenter måste ge förklaringar och informera om att vilka de är inte överensstämmer med stereotyper som cirkulerar. Man kan naturligtvis fundera kring om ett sammanhang där det är vanligt att ställa den här typen av frågor också är sammanhang där andra, grövre tilltal kan passera utan att personer omkring reagerar.

Tankar om stämningen på läkarutbildningen

Det som Student G beskriver, i ett avsnitt ovan, vad gäller ovälkomna kommentarer från handledare på praktik är inget hon mött från lärare på Sahlgrenska Akademien. Men Student G talar om en stämning som finns på hennes utbildning som hon inte tycker är bra. Hon jämför med en annan utbildning hon gått där det var mer interaktion mellan lärare och studenter. På läkarutbildningen menar hon att man måste förhålla sig mer till status. Hon beskriver att vissa

lärare sätts på piedestal och att detta understöds av både lärare och studenter. Det Student G säger återspeglar vad andra studenter på läkarutbildning talat om i intervjuer. I intervjun med Student G frågade jag vidare om hennes tankar om stämningen på lärarutbildningen och den känsla av status som omger föreläsare.

E: Tänker du att det här har med att göra att läkaryrket har ganska mycket status?

G: Ja, det tror jag. Att vara smart, att kunna mycket teoretiskt. Det är ju enorm beundran, till skillnad från vad jag upplevt på andra ställen. Eller det är klart att man tycker det är jättebra att vara duktig och så men det är mycket, mycket mer fokus på det tycker jag. Men det kanske är därför också det blir så också ute på klinik då, att man har sån respekt då kanske många. Vissa kanske blir glada då för att ”den här duktiga personen har uppmärksammat mig”!

Andra studenter på läkarutbildningen berättar om hur de upplever att det bland studenter finns ett stort behov av att ständigt visa vilka kunskaper man har. En student ger exempel på hur också lärare ofta uttrycker sig: ”Kan du inte det här?” och ”Det här måste ni kunna, för annars kommer ni inte att klara er.” En stämning skapas där faktakunskaper inom medicin har störst värde medan förmåga att förstå och kommunicera med andra människor är sekundärt. En student säger att de blir ”robotlika” och ”kalla” genom utbildningen. När jag fråga vidare om hur normen ser ut för hur en läkare är säger studenten att det är ”en man som kan allt”. Själv är hon mycket motiverad i sina studier och för sitt framtida arbete som läkare, men hon känner samtidigt att den hon är och vill vara skiljer sig ifrån det som ofta förväntas av studenter på läkarutbildningen.

Att säga ifrån

Funderingar kring vem som kan sätta stopp för trakasserier och kränkningar, mot sig själv eller någon annan, och vem som kan stötta någon som blir utsatt, kom fram i flera intervjuer. Studenterna talade både om vad studenter och lärare/handledare/kursansvariga bör göra.

Några studenter talar i intervjuerna om att lärare och handledare måste ta ansvar när det gäller att säga ifrån gentemot kollegor som förolämpar eller kränker studenter. Studenter talar

också om hur studenter måste stötta varandra. En student menar att studenter låter förolämpningar och kränkningar mot studiekamrater passera. Hon efterfrågar mer ”civilkurage”. Hon säger också:

Man säger ju att det är så himla jämställt här, men det kanske är det när det kommer till byråkrati och lite papper och så här men när det kommer till att stå upp för sina medmänniskor så är det faktiskt inte det.

När det gäller att stoppa trakasserier och mobbning förmedlar en student att det centrala för alla inblandade alltid är att ”tänka”. Han menar att trakasserier är irrationellt handlade; de som trakasserar tänker inte. Han säger följande om förmågan att ingripa mot trakasserier:

Det krävs ingen ansträngning att göra det om man från början är en sådan person som tänker. Det tror jag ofta är utmärkande för folk som trakasserar, att dom inte tänker. Att dom känner att dom inte vågar göra nåt annat. Och sedan blir det cementerat i dom, att det är så deras gäng gör.

Studenten resonerar vidare kring studenters relation till auktoriteter. Han menar att man inte ska ”generalisera” professorers auktoritet. Att professorer har expertkunskap inom vetenskapliga områden betyder inte att de har auktoritet när det gäller relationer mellan människor. Studenter måste opponera sig gentemot lärare som de tycker handlar fel. Jag frågade om inte det faktum att lärare betygsätter studenter kan göra det svårt för studenter att i alla lägen säga ifrån. Han svarar:

Då kompromissar man lite med det som man inte gillar. Då tänker man inte så jävla bra. Men det klart i situationen när det sker kanske man inte har den fattningen. Man kanske blir överrumplad. [...] Man måste ha ett förhållningssätt som gör att man inte blir efterklok. Man måste ta folk på orden.

Andra studenter talar, förutom känslan av att bli överrumplad, mer om den utsatthet man kan uppleva som student inför lärare och handledare. Det finns en oro för hur de ska bli bedömda om de direkt till läraren påtalar fel. En student säger:

Man sitter ju lite i en underlägsen position som student. Dom har ju en maktposition. Man känner sig lite så... Alltså detta är ju inget som inverkar på mitt liv så att jag skulle anmäla bara detta. Men jag kan samtidigt känna att efter att varit ute och jobbat några år innan att man är lite i en underlägsen position och man drar sig för att framföra klagomål om man inte kan göra det helt anonymt, för de har en maktposition, och jag vet inte hur det återspeglar sig i mina betyg eller bedömningar. Vi har rätt mycket muntliga bedömningar till seminarier och så. Och hur det inverkar på deras syn på mig om jag går och klagar och det framkommer eller om jag säger ifrån. Dom har en maktposition och det är lätt att det blir härskartekniker och jag tror nog att det är det hon är inne och grejar lite med i såna fall.

Den här studenten säger också att hon inte har "råd att misslyckas". Hon har lämnat ett jobb för att studera och satsa på ett nytt yrke. Det faktum att hon är student och har barn gör att hon är försiktig med vad hon säger och gör. Hon kan inte riskera att hon får problem under utbildningen, eftersom det skulle ha konsekvenser för familjen också.

I studenternas resonemang betonas alltså hur var och en, både lärare/handledare och studenter, måste ta ansvar för och reflektera över sina och andras handlingar. När det gäller relationen till lärare/handledare, framhåller flera samtidigt den utsatta position som studenter befinner sig i, eftersom de betygsätts och bedöms. Detta har konsekvenser för i vilken utsträckning de som enskilda studenter kan säga ifrån till lärare.

Studenterna efterfrågar större medvetenhet hos lärarna

I relation till frågor om kränkande behandling och diskriminering framkom i intervjuerna att det ibland förekommer en brist på hänsynstagande från lärare. Dessa resonemang handlar främst om studenters rättigheter och lärares vardagliga bemötande av studenter.

I en intervju berättar en student som har dyslexi om hur det stöd han får varierar mycket mellan olika kurser. Studenten berättar att medan vissa lärare tar hänsyn till de särskilda behov studenter med dyslexi har, visar andra ingen förståelse alls. Denne student beskriver hur svår studiesituationen blir när han inte vet vilket stöd han kan vänta sig från en lärare. Han berättar också om situationer under praktik då han känt att han blivit "hackad på" på grund av den extra tid han behövt för vissa uppgifter. Han önskar att alla som undervisar ska ha kunskap om dyslexi och vilka rättigheter studenter med dyslexi har. När förhållandena ser ut på det sätt som studenten

beskriver måste studenter med dyslexi vid varje ny kurs förhandla om sina rättigheter till hjälp eller extra tid. Detta blir i sig tidsödande och tar energi ifrån studierna. De hamnar i en situation där de måste förlita till lärarnas goda vilja.

En student beskriver att för lite hänsyn tas till dem som har barn. Svårigheter uppstår när scheman lämnas ut sent och när studenter inte bemöts med förståelse när de till exempel är hemma med sjukt barn.

Två studenter menar att det verkar som om många av föreläsarna inte vill ha med studenter att göra. De upplever att de inte kan gå fram och fråga något efter föreläsningarna. Eftersom de i framtiden ska arbeta inom vården, menar det att det är mycket väsentligt att ha förebilder som visar på ett hänsynsfullt bemötande gentemot andra. En student säger:

Det saknas ödmjukhet. Den här attityden: ”Har du missat en föreläsning då får du skylla dig själv. Och jag vill inte berätta för dom varför jag inte kunnat närvara för jag vill inte att de ska tycka synd om mig. Men ha lite förståelse för att det finns elever som inte bara ligger hemma och sover för att de inte orkar gå på föreläsningarna, utan... Det var två tre föreläsare som dumförklarade mig när jag ställde frågor som dom hade svarat på under föreläsningarna.

Jag vill med exemplen ovan framhålla att frågor om kränkningar och diskriminering ofta sätts i samband med vidare frågor om arbetsmiljö och förutsättningar för studier. Och utifrån intervjuerna framgår det att det finns idéer om att man måste förstå problem med kränkningar i ett brett perspektiv.

Sammanfattande ord

De studenter som har berättat om någon form av handlande som de upplevt som kränkande, efterfrågar större kunskaper för både studenter och lärare. Två studenter som nu är i början av sin utbildning har under sin introduktion på Sahlgrenska akademien fått information om hur man ska gå till väga om man blir utsatt för kränkande behandling. Men i övrigt förmedlar studenter att det råder osäkerhet kring vilka rättigheter studenter har och vilka regler som finns. Likaså pekar studenters berättelser på en otydlighet hos de ansvariga. Ett ideal om nolltolerans mot trakasserier framstår som ihåligt när en student är tvungen att gå i samma klass som en student som ofredat och hotat henne. Några av studenterna relaterar stämningen på sina utbildningar, bland studenter och i relation till lärare, till vad de varit med om i form av kränkningar. Samtidigt ska det här betonas att flera säger att de trivs på sina utbildningar och med sina studiekamrater.

Det studenterna berättar om och resonerar kring, väcker tankar om hur kränkningar måste ses i ett perspektiv som inkluderar hur de vardagliga relationerna ser ut och vilka möjligheterna är för att ta ställning för att människor alltid behandlas med omtanke.

Bilaga 1

Har du känt dig kränkt eller diskriminerad?

Studentbarometern visar att 3 % av studenterna vid Sahlgrenska akademien upplevt sig kränkta, trakasserade eller diskriminerade i samband med studier eller praktik.

En viktig del i Sahlgrenska akademins likabehandlingsarbete är just att förebygga och förhindra kränkande behandling och diskriminering. För att komma vidare i arbetet måste vi öka förståelsen kring vad kränkningarna innebär.

Vi vill därför genom en intervjustudie ta reda på vilka upplevelser studenter vid Sahlgrenska akademien har av kränkningar, trakasserier och diskriminering. Studien genomförs av en utomstående forskare från Institutionen för kultur, estetik och medier/Genusvetenskap, Göteborgs Universitet. Allt material från intervjuerna anonymiseras. En intervju tar c:a 40 minuter.

Har du känt dig kränkt, trakasserad eller diskriminerad? Vi söker dig som studerar inom det medicinska, odontologiska eller vårdvetenskapliga kunskapsområdet. Vill du vara med i intervjustudien?

Kontakta Elin Lundsten, FD, Institutionen för Kultur, estetik och medier/Genusvetenskap senast (...)

E-post: elin.lundsten@wmst.gu.se (All korrespondens behandlas konfidentiellt.)

Telefon: 031-7861944

Likabehandlingskommittén vid Sahlgrenska akademien
i samarbete med
HVS, MFG, OF.

Bilaga 2

Intervjustudie för studenter vid Sahlgrenska akademien

På Sahlgrenska akademien ska nolltolerans råda vad gäller kränkande behandling och diskriminering. Samtidigt visar Studentbarometern att tre procent av studenterna vid Sahlgrenska akademien upplevt sig trakasserade, kränkta eller diskriminerade under studier eller praktik.

För att komma vidare i vårt likabehandlingsarbete måste vi öka förståelsen kring vad kränkningar innebär för studenter vid Sahlgrenska akademien. **Vi söker dig som studerar inom det medicinska, odontologiska eller vårdvetenskapliga kunskapsområdet och vill delta i en intervjustudie kring dessa frågor!**

Studien genomförs av Elin Lundsten, FD, Institutionen för kultur, estetik och medier, Göteborgs universitet. Allt material från intervjuerna anonymiseras. En intervju tar cirka 40 minuter och genomförs nu under höstterminen.

Vill du vara med i intervjustudien? Eller vill du fråga något om den?

Kontakta så snart som möjligt Elin Lundsten.

E-post: elin.lundsten@wmst.gu.se. Telefon: 031-786 1944. All korrespondens behandlas konfidentiellt.

Likabehandlingskommittén vid Sahlgrenska akademien i samarbete med HVS, MFG, OF